

ODLUKE STRANIH SUDOVA I ARBITRAŽA

KUĆA LORDOVA

Presuda od 14. 6. 1990.

Firma C-Trade S.A.

v.

Newcastle Protection and Indemnity Association

(brod »Fanti«),

Socony Mobil Oil Co. Inc. and Others

v.

West of England Ship Owners Mutual Insurance Association (London) Ltd.
(brod »Padre Island«)

Suci: Lord Keith of Kinkel, Lord Brandon of Oakbrook, Lord Ackner, Lord Goff of Chieveley, Lord Jauncey of Tullichettle

UČINAK ODREDBE »PLATI DA BI BIO PLAĆEN« U PRAVILIMA P & I KLUBA NA PRAVA TREĆIH

Odredba »plati da bi bio plaćen« u pravilima nekog P & I kluba znači da se klub obvezuje da će članu naknaditi štetu koju član kao vlasnik broda bude odgovoran platiti trećemu i koju stvarno plati. Ako član nije platio trećoj osobi, nije ovlašten tražiti naknadu od kluba.

Ovo pravilo vrijedi i u slučaju kad je došlo do likvidacije člana koji zbog toga nije trećemu naknadio štetu, pa ni klub nije obvezan platiti trećoj osobi.

Kuća lordova je ovdje odlučivala o dva spora, jer je u njima postavljeno isto pravno pitanje.

U prvom slučaju radi se o brodu »Fanti« u vlasništvu kompanije Central Shipping Lines, člana P & I kluba Newcastle Protection and Indemnity Association. Pravila su kluba sadržavala odredbu »plati da bi bio plaćen«.

Prevozeći teret uvrećanoga cementa na putu od Rostocka do Nigerije, došlo je do prodiranja morske vode u brod. Brod je spašen, te je zajedno s teretom prepušten spasavateljima. Ubrzo nakon toga vlasnik tereta, Firma C-Tra-de S.A. tužila je brodovlasnika za naknadu štete zbog gubitka tereta. Brodovlasnik je osuđen na plaćanje iznosa od 748,953 \$ s kamatom, ali nije presudi udovoljio. Na zahtjev vlasnika tereta došlo je do prisilne likvidacije brodovlasnika, da bi nakon toga vlasnik tereta pokrenuo arbitražni postupak prema klubu tražeći od njega naknadu po Zakonu o pravima trećih prema osigurateljima iz 1930. godine. Arbitražna odluka je bila u korist kluba, pa se vlasnik tereta žalio sudu. Prvostepeni sud — Queen's Bench Division (Commercial Court), sudac J. Staughton, usvojio je žalbu.

U drugom slučaju, vlasnik broda »Padre Island«, Steam Tanker Padre Island Inc., bio je učlanjen u West of England Ship Owners Mutual Insurance Association (London) Ltd. Pravila ovoga kluba su također sadržavala odredbu »plati da bi bio plaćen«. Brodovlasnik je osuđen na naknadu štete na teretu u korist Socony Mobil Oil Co. Inc. and Others, međutim, nije postupio po presudi. I u ovom je slučaju došlo do prisilne likvidacije brodovlasnika i pokretanja arbitražnoga postupka koji je okončan u korist kluba. Vlasnik tereta se žalio sudu, no prvostepeni sudac (J. Saville) je odbio žalbu.

Očito je da su presude dvaju sudaca istoga prvostepenoga suda, done-sene iste godine, međusobno suprotne.

Protiv obiju presuda izjavljene su žalbe, te je drugostepeni sud (Court of Appeal), sastavljen od sudaca C'Connor, Bingham i Stuart-Smith, o žalbama zajedno raspravljao. U oba slučaja jednoglasno je presuđeno u korist vlasnika tereta; tj. sud je odbio žalbu protiv presude suca Staughtona, a usvojio je žalbu vlasnika tereta protiv presude suca Savillea.

Klubovi su se žalili protiv ovih presuda Kući lordova.

Presuda Kuće lordova je jednoglasna, usvajaju se obje žalbe, a razloge za ovakvu odluku daju Lord Brandon of Oakbrook, Lord Goff of Chieveley i Lord Jauncey of Tullichettle.

Lord Brandon of Oakbrook citira odredbe zakona iz 1930. godine koje su relevantne u ovom sporu:

»Zakon koji daje trećim osobama prava prema osigurateljima rizika trećih u slučaju kada osiguranik postane nesposoban za plaćanje i u nekim drugim slučajevima.

Odjeljak 1.(1) Kada je po bilo kojem ugovoru o osiguranju, osoba (u nastavku: osiguranik) osigurana od odgovornosti trećim osobama, tada ... b) u slučaju kada je osiguranik poduzeće, kada je naređena likvidacija ili je prihvaćena odluka o dobrovoljnoj likvidaciji, ... ; ako, bilo prije ili poslije takva slučaja, dođe do odgovornosti osiguranika, njegova ugovorna prava prema osiguratelju u odnosu na odgovornost će, usprkos bilo kojem protivnom zakonu ili pravnom pravilu, biti prenesena na treću osobu prema kojoj postoji odgovornost...

(3) Ukoliko bilo koji ugovor o osiguranju, sklopljen poslije početka primjene ovog zakona, u odnosu na bilo koju odgovornost osiguranika trećim osobama ima svrhu, bilo neposredno ili posredno, poništiti ugovor ili izmijeniti ugovorna prava stranaka po nastupu za osiguranika bilo kojega od događaja određenih u paragrafu a) i b) pododjeljka (1) ovog odjeljka ... ugovor će biti bez učinka.

(4) Nakon prijelaza u skladu s pododjeljkom (1) ... ovoga odjeljka, osiguratelj će ... biti jednako odgovoran trećoj osobi kao što bi bio osiguraniku...«

Lord Brandon of Oakbrook ističe tri pitanja na koja je potrebno odgovoriti:

1. Da li su i koja prava članovi (brodovlasnici) imali prema klubovima po ugovorima o osiguranju u odnosu na nastalu odgovornost prema trećoj osobi, i to neposredno prije prisilne likvidacije?

2. Da li odredbe »plati da bi bio plaćen« kao uvjeti ugovora o osiguranju između člana i klubova imaju svrhu, neposredno ili posredno, poništiti takve ugovore ili izmijeniti prava koja stranke imaju u skladu s njima, nakon što je naložena prisilna likvidacija člana, tako da bi takve odredbe bile bez učinka po odjeljku 1.(3) navedenoga zakona?

3. Da li su i kakva prava prema klubovima prenesena od članova na treće osobe nakon naloga za prisilnu likvidaciju članova?

U odnosu na **prvo pitanje**, navodi se da su članovi kluba neposredno prije naredbe o prisilnoj likvidaciji imali samo uvjetno pravo prema klubovima u odnosu na odgovornost trećim osobama. Pravo je bilo uvjetno zato što je plaćanje od strane članova trećim osobama suspenzivni uvjet za plaćanje članovima od strane klubova.

Na **drugo pitanje** sudac odgovara negativno. Odredba »plati da bi bio plaćen« nema za svrhu mijenjati prava stranaka iz ugovora o osiguranju nakon što je naložena likvidacija člana. To je odredba koja se stalno primjenjuje tijekom trajanja ugovora o osiguranju, a nije odredba koja bi se primjenjivala samo po nastupu nekoga specifičnoga slučaja kao što je likvidacija člana. Ona se primjenjuje jednako prije, kao i poslije takva slučaja.

Što se tiče **trećega pitanja**, u ovom sporu su iznesena dva mišljenja. Sudac prvostepenoga suda Staughton i drugostepeni sud smatrali su da je na treće osobe preneseno pravo na naknadu od kluba, ali pod uvjetom da su treće osobe najprije platile sebi samima štetu za koju je odgovoran član kluba. Takvom uvjetu, međutim, trećoj osobi nije moguće udovoljiti, jer nitko ne može sebi samom platiti pa taj uvjet ostaje bez učinka i nije primjenljiv. Rezultat je da je na treće osobe prešlo pravo na naknadu od kluba. Do drukčijih je zaključaka došao sudac Saville, a tim se zaključcima priklanja i Lord Brandon of Oakbrook. Kako nije ispunjen suspenzivni uvjet, tj. prethodno plaćanje od strane članova, ni sami članovi nisu imali pravo na naknadu od kluba, pa zakonski prijelaz prava članova na treće ne može rezultirati prijelazom boljih i većih prava prema klubu od onih koje su čla-

novi prethodno imali. Naime, namjera zakonodavstva nije nikad bila da stavi treću osobu u bolji položaj prema osiguratelju nego osiguranika samog.

Lord Goff of Chieveley posebno raspravlja o **dva argumenta** iznesena tijekom spora. Prvi argument naziva »**futility point**«¹. Naime, isticalo se da treća osoba na koju je temeljem zakona prešlo pravo na naknadu od kluba ne može ispuniti uvjet prethodnoga plaćanja, jer se ne može tražiti da netko plati samom sebi, pa je taj uvjet bez učinka i pravo ne zahtijeva ispunjavanja jalovih uvjeta. Lord Goff of Chieveley odbacuje ovaj argument, jer da se ovdje radi o nemogućnosti ispunjenja uvjeta, a nema općeg pravila o tome da bi uvjet bio bez učinka, zato jer je nastupila nemogućnost njegova ispunjenja. To ovisi o tumačenju ugovora, a u ovom slučaju činjenica da uvjet ne može biti ispunjen, jednostavno znači da nije ispunjen. Drugi argument sastoji se u pozivanju na **doktrinu »equityja«** koja pazi više na bit nego na formu transakcije. Navodilo se da »equity« zahtijeva da klub plati trećemu neposredno ili da plati svom članu kako bi ovaj platio trećem, pa bi tako i uvjet i obveza kluba bili zadovoljeni. Ni ovaj argument nije bio prihvatljiv za suca. Pravilo o prethodnom plaćanju je jasno, pa »equity« ne može intervenirati u izvršenju ugovora na način koji nije u skladu s takvim pravilom.

Slajući se s mišljenjem da treba usvojiti obje žalbe, Lord Jauncey of Tullichettle razmatra mogućnost primjene načela »equityja«, pa i on zaključuje da pravilo »plati da bi bio plaćen« dopušta samo jedno tumačenje i tako istiskuje »equity« od primjene.

Lloyd's Law Reports, Part 3(1990.) Vol 2

BILJEŠKA

Suci ističu kako je pravno pitanje postavljeno u ovim sporovima zabrinjavalo pravnike pomorskoga prava još od donošenja Zakona o pravima trećih prema osigurateljima iz 1930. godine. To je pitanje da li Zakon daje pravo trećoj osobi, koja potražuje naknadu prouzročene štete od insolventnog brodovlasnika čiji je brod učlanjen u P & I klub, da neposredno od kluba traži tu naknadu, usprkos postojanja uvjeta prethodnoga plaćanja od strane člana u pravilima kluba. Problem je dugo bio predmet rasprava, no sada su sudovi dobili priliku da se o njemu izjasne.²

Činjenica je da u pravilima P & I klubova stoji, u različitim formulacijama, odredba koja se uobičajeno naziva »pay to be paid«. Razlog za uvrštavanje ove odredbe u pravila kluba mogao bi biti da se spriječi mogućnost da član kluba profitira na način što je primio naknadu od kluba, a ne plati

¹ futility = uzaludnost, jalovost, ništavnost.

² Presuda suca Staughtona objavljena je u LLR (1987.) 2., str. 299., suca Savillea u LLR (1987.) 2., str. 529., drugostepenoga suda u LLR (1989.) 1., str. 239.

trećemu, no, s druge strane, ističe se da je svaki član kluba istovremeno osiguratelj i osiguranik, pa članovi moraju biti spremni da prihvate pretpostavku o poštenju ostalih članova. Uobičajeno je da se zahtijeva od člana kluba da on ispuni svoju obvezu prema trećem prije nego dobije za to naknadu od kluba. Član kluba se treba uvjeriti da je zahtjev koji se upravlja protiv njega dobro fundiran, a najbolji način da se to postigne jest da se od njega traži da udovolji tom zahtjevu, pa da onda potražuje naknadu od kluba. No, navodi se da svrha ove odredbe, bez obzira na njen stvarni učinak, ne bi bila izbjegavanje primjene Zakona iz 1930. godine, jer se ta odredba pojavila u pravilima klubova prije donošenja tog zakona.³

Za shvaćanje koje je zauzela Kuća lordova možda bi se moglo reći da je kruto, te da ima za posljedicu da u slučaju insolventnosti brodovlasnika, koji stoga ne može platiti trećemu, neće biti mogućnosti neposredne tužbe protiv kluba. No, unatoč privlačnosti slobodnijih tumačenja (pogotovo onih izvoda o nemogućnosti da treći plati samom sebi, te da treba gledati više na smisao posla, a ne toliko na oblik, zaključcima ovoga visokoga sudišta teško je odreći pravnu korektnost. Ako je obveza kluba na plaćanje naknade uvjetovana prethodnim plaćanjem trećemu, pa taj uvjet postane nemoguć (do čega dolazi zbog insolventnosti, pa onda likvidacije brodovlasnika koji je i faktički i pravno spriječen da plati), tada treba uzeti da se uvjet izjavio, pa ni učinci tako uvjetovane obveze kluba prema članu ne mogu nastupiti. Zakonskim prijelazom članove pozicije prema klubu na trećeg, ne može se steći više prava prema klubu nego što je sam član imao prema klubu. Time se izražava staro pravilo: *Nemo plus iuris transfere potest quam ipse habet*.

Pitanje je koliko je položaj trećih zaista nepovoljan s obzirom na ovasvo stajalište suda. Ako se radi o vlasnicima tereta, kaže Lord Goff, poznato je da se oni osiguravaju kod osiguratelja tereta, pa se u ovim slučajevima bitka vodi između dvije grupe osiguratelja. No, naročito bi mogao biti nepovoljan položaj osoba koje od brodovlasnika potražuju naknadu štete, zbog smrti ili tjelesnih povreda. Tu bi insolventnost brodovlasnika mogla imati za posljedicu da P & I klub odbije neposredno platiti takvom oštećeniku. Pravila klubova, doduše, predviđaju mogućnost da se klub odrekne uvjeta prethodnoga plaćanja (o tome odlučuju direktori po svom nahođenju), no pravnoj sigurnosti trećih pogodovala bi drugačija zakonska rješenja i sudska praksa.

Postoji mogućnost da ovi slučajevi postanu vrlo značajni, te da utječu na uključivanje uvjeta prethodnog plaćanja u sve police osiguranja. Tada bi mogla nastati potreba za novim zakonodavstvom koje će zamijeniti Zakon iz 1930. godine.⁴ No, sudac Goff drži da ostali osiguratelji odgovornosti neće

³ Michel, Keith i Congdon, Simon, »Third Party Rights Against Insurers«, *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*, 1989., Part 4, str. 496., također Lord Goff.

⁴ *ibid.*, str. 505.

u svoje police početi uključivati uvjet prethodnoga plaćanja kako bi spriječili primjenu Zakona iz 1930. godine, jer bi time svoje police učinili manje konkurentnima na tržištu osiguranja.

Melita Veršić-Marušić,
asistent-pripravnik